

el-İNTİŞÂR

imâmeti tartışılır. Son kısımda İbnü'r-Râvendî'nin, Vâsıl b. Atâ gelinceye kadar İslâm ümmeti arasında büyük günah işleyen kimseler hakkında kâfir, mümin veya münâfık oldukları konusunda icmâ varken Vâsıl ile birlikte iman ve küfür arasında bir konumun (menzile beyne'l-menzi-leteyn) bulunduğu görüşüyle icmâa muhalefet edildiği iddiası reddedilir ve Mu'tezile icmâdan çıkmışsa Havâric, Mürcie ve Hasan-ı Basrî'nin de icmâdan uzaklaşmış olması gerektiği ileri sürülür.

Eserin önemli özelliklerinden biri, Mu'tezile'nin görüşlerini kendilerinden olan yetkili bir kişi tarafından nakletmesidir. Bunun dışında eser, Mu'tezile düşüncesine yönelik dış tenkidin yanında iç tenkidin de güzel bir örneğini teşkil etmektedir. *el-İntişâr*'in, İbnü'r-Râvendî'nin *Fa-dîhatü'l-Mu'tezile*'sinden pek çok nakilde bulunması söz konusu kitabın da kısmen tanınmasına imkân vermektedir. Bu arada Câhiz'in *Faziletü'l-Mu'tezile* adlı kitabının muhtevası yanında IV. (X.) yüzyıldan önce yaşamış, çeşitli mezheplere mensup âlim ve düşünürlerle eserleri hakkında başka kaynaklarda bulunmayan bilgiler de içermektedir.

el-İntişâr'in bugün bilinen tek nüshası vardır. Nüshanın istinsahı 311 (923) yılında tamamlanmış ve VII. (XIII.) yüzyılda Eyyûbîler devrinde büyük bir ihtimalle Atabekiyeye Medresesi Kütüphanesi'ne vakfedilmiştir. Oradan dışarı çıkarılması şart koşulan eser zaman içinde kitap satıcılarının eline düşmüştür. *el-İntişâr*, 1910 yılında Tâhir el-Cezâirî tarafından Dârü'l-kütübî'l-Mısriyye'ye satılmış ve kütüphanenin Tevhid bölümü, 857 numarasına kaydedilmiştir. Bu nüsha, Henrik Samuel Nyberg tarafından titiz bir çalışma sonunda uzun bir mukaddime, dipnotlar, fihris ve indeksler ilâvesiyle yayımlanmıştır (Kahire 1344/1925). Eseri daha sonra Nyberg'in mukaddime ve notlarıyla birlikte Albert Nasrî Nâdir Fransızca'ya çevirmiş ve orijinal metinle birlikte neşretmiştir (Beirut 1957).

BİBLİYOGRAFYA :

Hayyât, *el-İntişâr* (nşr. H. S. Nyberg); ayrıca bk. nesredenin girişi, s. XXII-XXXV; İbnü'r-Râvendî, *Kitâb Fadihat al-Mu'tazilah* (nşr. ve trc. Abdul-Amir al-A'asam), Beirut-Paris 1975-77; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 105-106; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 216-217; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 99-100; İbnü'l-Murtazâ, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, s. 92; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1274; Hafîl Ebû Rahme, "Ebû'l Hüseyin el-Hayyât ve Kitâbühü el-İntişâr", *Ebhâşü'l-Yermük*, I/1, Amman 1405/1985, s. 149-169.

ŞERAFETTİN GÖLCÜK

İNZÂL

(bk. NÜZÛL).

İNZÂR

(الإنذار)

İlâhî emirlere uymayanları kötü bir âkıbetin beklediğini haber verip onları uyurma.

Sözlükte "korkulu bir şeyi bilip sakınmak" anlamına gelen nezr (nizâre) kökünden türetilmiş olup "korkulu bir şeyi haber vererek sakındırmak" demektir. "Sevindirici haber verme" anlamındaki tebşîrin karşıtı olan inzâr dine davet yöntemlerinden biridir. İnzârı gerçekleştiren kimseye münzir (nezîr) denilir ve "tehlikenin farkında olmayan topluluğa bu tehlike hakkında bilgi veren kimse" diye tanımlanır. Nitekim Hz. Peygamber kendini, düşman ordusunun gelmekte olduğunu görüp kavmine haber veren ve onları bu konuda uyaran kimseye benzetmiştir (Buhârî, "Rikâk", 26; Müslim, "Fezâ'il", 16). İnzâr, esasen peygamberlere ait bir görev olmakla birlikte Kur'an'da münzir ismi Allah'a nisbet edilmiş (ed-Duhan 44/3) birkaç âyette fiil sığasıyla (el-Mü'min 40/15; en-Nebe' 78/40), ayrıca nezîr kelimesiyle (el-Mülk 67/17) bunun çoğulu olan nüzûr Allah'a izâfe edilmiştir (el-Kamer 54/16, 18, 21, 30, 37, 39). Allah'ın inzâr edici olması, insanların davranışlarından haberdar olduğunu ve onların doğru yolu bulmaları için her türlü vesileyi yarattığını gösterir. Müslümanların bir savaş durumunda hep birden cepheye gitmemeleri, bir kısmının geride kalarak dinî konularda derinleşmeleri ve cepheden dönenleri aydınlatıp uyarılmalarını emreden âyetten (et-Tevbe 9/122) anlaşılacağı gibi din âlimleri de peygamberler gibi inzârla görevlidir.

İslâm, iyilik yapıp kötülükten kaçınmayı ve Allah'a teslim olarak bütün davranışlarda ilâhî emirlere uymayı amaçlayan bir dindir. İman, vasitasız olarak yaşanan ve derin bir iç tecrübeye dayanan bağımsız bir yöneliştir. Bu bakımdan inanmaları için insanlara baskı yapılması kabul edilemez. "Dinde zorlama yoktur" âyeti (el-Bakara 2/256) bu esası açıkça dile getirir. İlâhî mesajı insanlara tebliğ etmek için görevlendirilen Resûl-i Ekrem'e bu yönde Kur'an-ı Kerim'de birçok ikazın yapıldığını görmek mümkündür. "Rabbini dileseydi yeryüzündekilerin hepsi mutlaka inanırdı. O halde sen inanmaları için in-

sanları zorlayacak mısın!" (Yûnus 10/99) meâlindeki âyet, imanın kişinin iradesine bağlı olduğunu ve Peygamber'in insanlara baskı yapma yetkisine sahip bulunmadığını belirtmektedir. Dinî emir ve yasakları tebliğ etmek insanları etkileyecek tarzda vahyi anlatmak demektir. İnzârın anlamı bu noktada ortaya çıkar. Esasen dinî davetin ilâhî gerçekleri anlatma ve insanları uyurup harekete geçirme şeklinde ifade edilebilecek iki yönü vardır. İnzâr bunların ikincisini oluşturmaktadır. Çünkü insanların harekete geçiren arzu veya korku faktörleridir. Kişinin motivasyonunda beşerî ihtiyaç, istek, özlem ve ideallere cevap veren veya korku, endişe ve gerilime yol açan hedeflerin uyarıcı etkisi vardır. İnzâr, kişide korku uyandırarak onun dinin hedeflerine uygun davranışlara yönelmesini amaçlayan davet yöntemidir. Ancak bu tek başına değil, insan tabiatındaki arzu ve isteklere hitap etmek suretiyle dinî ilgi uyandırmayı amaçlayan özendirme (tebşîr) ile birlikte kullanılır. Uyarma ve müjdeleme bütün peygamberlerin kullandığı iki davet metodudur (bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "bşr", "nzr" md.leri).

Kur'an'da tebşîr ve inzâr genelde birlikte zikredilmekle beraber inzâr kökünden gelen kelimelerin daha fazla oluşu dikkat çekicidir (bk. a.g.e., "bşr", "nzr" md.leri). Ancak bunu, ilâhî rahmetin gazabını geçtiğine ve her şeyi kuşattığına ilişkin müjdeleri, ayrıca cennet tasvirlerinin cehennem tasvirinden daha çok olduğu hususunu dikkate alarak değerlendirilmelidir. İnkârcıların çok olmasına bağlı olarak inzârın da fazla tekrarlanması tabii karşılanmalıdır. İslâm davetinde korku ve uyarma yöntemine bu derece ağırlık verilmesi âlimlerce iki yönden ele alınarak açıklanmıştır. Bunlardan biri, korkunun insanı harekete geçirmedeki rolünün daha fazla oluşudur. Fahreddin er-Râzî'nin belirttiğine göre bir işin yapılmasını veya terkedilmesini sağlamakta uyarma ve korkutmanın etkisi müjdelemenin etkisinden daha güçlüdür. Çünkü insan menfaat sağlamaktan çok zararı defetmek için çaba harcar (*Mefâtihu'l-gayb*, II, 42). Dolayısıyla inzâr hedefe ulaşma imkânını daha çabuk sağlar. Ancak inzârın sürekli olması gerekir, aksi takdirde iş'âr (bildirme) mahiyeti kazanır (Kurtubî, I, 184). İkincisi de davete muhatap olan insanların özellikleriyle ilgilidir. İslâm öncesi Arap toplumunun büyük çoğunluğu inanç, zihniyet ve davranış bakımından son derece olumsuz niteliklere sahipti.

Bundan dolayı davetin ilk dönemlerinden itibaren İslâm'a karşı büyük bir direniş gösterdi. Sağduyularını büyük ölçüde yitirmiş ve kalpleri katılaşıp âdeta taş kesilmiş (el-Bakara 2/74; ez-Zümer 39/22) insanların vicdanlarında bir sarsıntı meydana getirerek dikkatlerini çekmek için inzârdan daha etkili bir metot yoktur.

Peygamberlerin asıl görevi, insan fitratında mevcut dinî potansiyeli harekete geçirmek amacıyla vicdanları uyarmaktır. Bu sebeple etkili olacak bütün yollara başvurarak psikolojik engelleri ortadan kaldırmak gerekir. İnzâr da psikolojik engellerin bertaraf edilmesi için kullanılacak etkili yollardan biridir. Ancak bu yöntemle de her zaman olumlu bir sonuç elde etmek mümkün olmayabilir. Zira bir inancı kesinlikle benimsemiş olan insanların vicdanlarını etkilemek kolay değildir. İnzâr edilsin veya edilmesin ilâhî davete karşı katı bir tavır takınan ve bunu sürdüren insanların varlığı bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan inzârın etkisiz kalabileceğini de hesaba katmak gerekir (el-Bakara 2/6; el-Enbiyâ 21/45; Yâsîn 36/10). Hatta, "Biz insanlara korku veren uyarıda bulunuyoruz, ama bu onların büyük taşkınlık göstermelerinden başka bir işe yaramıyor" (el-İsrâ 17/60) meâlindeki âyette işaret edildiği gibi inzâr bazı inkârcılar üzerinde aksi tesir de yapabilmektedir. Bununla birlikte etkili olsun veya olmasın sürekli olarak insanlara inzâr ve tebşîr edici elçiler gönderilmiştir. Uyarıcı ve müjdeleyici peygamberler göndermek suretiyle insanların vicdanlarını sarsacak bütün yolları denemek ve Allah'a karşı herhangi bir itirazın öne sürülmesine imkân vermemek inzârın temel amacıdır (en-Nisâ 4/165; el-Mâide 5/19).

İnzâr, daha çok psikolojik olarak inanmaya müsait veya esasen Allah'a ve âhîret gününe inanan kimseler üzerinde etkili olmaktadır (el-En'âm 6/51; Fâtır 35/18). Önceden benimsemiş bir inanç ve hükme bağlı olarak yaşanan duyguların köklü bir davranış değişikliğine yol açtığı bilinen bir gerçektir. İnanca bağlı yaşanan korku halleri, kişinin dinî durumunu düzeltme ve geliştirme konusundaki istek ve hareketlerini kuvvetlendirebilir. Ancak bundan İslâm'ın bir korku dini olduğu sonucunu çıkarmak doğru değildir. Bu yöndeki görüşler, daha çok İslâm'ın inceliklerini anlamayan veya art niyet taşıyan kimseler tarafından ileri sürülmüştür. Âyetlerde inzâr, inananların yanı sıra inkârcılara da yöneltilen bir hitap tarzıdır; inanıp itaat edenlere, korkuya ve üzü-

tüye sebep olacak şekilde değil sevinç ve müjdeye vesile teşkil edecek tarzda hitap edilmiştir. İslâm'ın meydana getirmek istediği psikolojik yapı, dengeli ve sağlıklı bir şahsiyet gelişiminin gerektirdiği bütün unsurları kapsayıcı niteliktedir. Bundan dolayı İslâm eğitiminde hem sevgi hem korkuyu harekete geçiren motiflerden yerine göre yararlanmak temel hedefdir. Hz. Peygamber'in şahsiyeti ve mümin insan yetiştirme modeli dikkate alındığında sevgi ve rahmet, ümit ve güven yönünün öne çıktığı görülür. İslâm eğitimcileri içinde korku motifini başlı başına bir yöntem olarak benimseyenler oldukça azdır. Bu hususta Gazzâlî'nin ortaya koyduğu görüşler, hemen bütün İslâm eğitimcilerinin ortak görüşü olarak kabul edilebilir. Gazzâlî'ye göre aşırı korku makbul değildir. Esasen korku, Allah'a yaklaşmak için insanı bilgilenmeye ve buna göre davranmaya sevkeden bir araçtır. Bunun ölçülü bir şekilde kullanılması gerekir. Önemli olan, korkunun insanda sürekli ve olumlu davranış değişikliğini sağlamasıdır. Aşırı korku kişiyi zavıflatır, hasta edip şaşkına çevirir. Hz. Peygamber'in eğitim sisteminde böyle bir korkunun yeri yoktur; onun yöntemi, ümitsizliğe düşüren korkuyu ortadan kaldırma esasına dayanmaktadır. Korkunun faydası insanı takvâya, mücâhede, ibadet, zikir gibi amellere ulaştırmaktır. Bütün bunlar için beden ve ruh sağlığı gerekmektedir. Ruh ve beden sağlığını ortadan kaldıran bir korku, tedavisi gerekli olan bir hastalıktır (İhyâ, IV, 158-159).

Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde değişik inzâr vasıtalarından söz edilir. Bunların başında bizzat Kur'an'ın kendisi gelir. Hz. Peygamber'e insanları Kur'an'la uyarmasını telkin eden çok sayıda âyet vardır (meselâ bk. el-En'âm 6/19, 92; el-A'râf 7/2; el-Enbiyâ 21/45). Diğer bir inzâr çeşidi, inançsız ve günahkâr insanları âhîret gününde bekleyen şiddetli azabı hatırlatıp cehennem tasvirlerini nakletmektir. Bu tablolar hem maddî elem ve ıstırapları (İbrâhîm 14/44; el-Mü'min 40/15, 18; Müsned, I, 281, 307; III, 476; IV, 268; V, 60) hem de korku, panik, sıkıntı, Allah tarafından yüzüstü bırakılma gibi psikolojik azabı gözler önüne serer (Âl-i İmrân 3/77; Yûnus 10/27; el-Kalem 68/43; el-Meâric 70/44; Abese 80/40-41). Önceki kavimlerden ilâhî emirleri inkâr edenlerin karşılaştığı belâ ve musibetlerle (Yûnus 10/73; el-Kasas 28/46-47; el-Kamer 54/33-34; Nûh 71/1) Resûl-i Ekrem'in davetine karşı direnen müşriklerin bu dünyada çarptı-

rılacağı cezaların hatırlatılması da (Fus-silet 41/13; el-Ahkâf 46/21; el-Kamer 54/36) bir diğer inzâr vasıtası olarak kabul edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "nzr" md.; *Li-sânü'l-'Arab*, "nzr" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, V, 38-39; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "blğ", "bşr", "rsl", "nb'e", "nzr" md.leri; *Müsned*, I, 281, 307; III, 476; IV, 268; V, 60; Buhârî, "Enbiyâ", 3, "Rikâk", 26; Müslim, "Fezâ'il", 16; Gazzâlî, *İhyâ*, İstanbul 1321, IV, 158-159; Fahred-din er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, II, 42; Kurtubî, *el-Câmi'*, I, 184; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 209; V, 3565; VIII, 5762-5763; Muhammed b. Ahmed el-Adevî, *Da'vetü'r-rusûl ilallâhi te'âlâ*, Kahire 1354/1935; Abdülkerim Zeydân, *Uşûlü'd-da'Ve*, Bağdad 1976, s. 297-314; Ahmet Önkâl, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, Konya 1983, s. 4-6, 19, 34, 84-85, 109, 155, 169, 197, 228; Suad Yıldırım, *Kur'an'da Ulûhiyyet*, İstanbul 1987, s. 247-248; Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an* (trc. Alpaslan Açıkgenç), Ankara 1987, s. 183-184, 187.

🏠 HAYATİ HÖKELEKLİ

İNZİVÂ

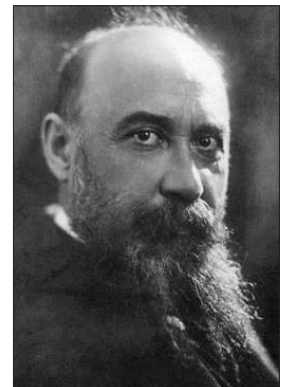
(bk. UZLET).

IORGA, Nicolae

(1871-1940)

Romanyalı tarihçi, siyaset adamı ve edebiyatçı.

18 Haziran 1871'de Romanya'nın kuzeyindeki Botoşani şehrinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Yaş'ta (Iași/Iassy) tamamladıktan sonra Yaş Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne giren Iorga (Iorga/Yorga), birinci yılın sonunda üstün yetenekleri olduğunu farkeden hocalarının yaptığı özel bir imtihanla diploma aldı (1889). Ardından Ploiești Lisesi'nde Latince öğretmenliğine başladıysa da kazandığı dört yıllık Nicolescu bursuyla filoloji eğitimine devam etmek üzere yurt dışına gönderildi. Önce İtalya'ya,

Nicolae
Iorga